

GENERO IKUSPEGIAREN GABEZIAK
EUSKARAZKO PRENTSA IDATZIAN

Karmen Irizar Segurola

euskarazko **kazetaritzaren** I. kongresua

1.- SARRERA

Mende erdi pasatu da Simone de Beauvoir filosofo eta idazle frantsesak "Bestea"-ren kontzeptua garatu zuela. Bestea da ardatzetik edo oinarritik aldentzen dena, desberdina dena, ereduaren ezaugarri batzuk garatu ez dituen eta horren ordean, bere ezaugarri propioak dituen, baina beti norma edo arauaren bidetik kanpo. Horrela azaldu zituen gizon eta emakumeen bizitzaren artean zeuden desberdintasunak, gizona da oinarri eta ardatz jendartean eta emakumea da "bestea". Gizonaren ezaugarriek osatzen dute eredia jendartean, eta ereditik kanpo dagoena bezala ulertzen da osterantzeko guztia.

50 urte pasatu dira, mendez aldatu dugu, milurtekoa ere estreinatu dugu, eta Simone de Beauvoir-ek mahai gainean jarri zuen teoriak bizi-bizi dirau. XXI. mendeko lehen urteetan emakumeak "bestea" izaten jarraitzen du eguneroko bizitzako esparru guztietan.

Euskarazko komunikabideak dira aztergai kongresu honetan. Aldaketa nabariak jasan ditu sektore honek azken urteotan, baina generoaren tratamenduari erreparatzen diogula, egin beharreko bidearen atarian baino ez dagoela esan behar genuke, gaia garrantzitsutzat jotzen den arren, ez delako oraindik orain modu serioan planteatu, ez eta ere lehentasunen zerrendan sartu. Ikusi besterik ez dago Euskarazko Komunikabideen I. Kongresuan generoaren gaiari eman zaion tokia. Alegia, batere ez.

2.- EUSKARAZKO PRENTSA IDATZIAREN GABEZIAK GENEROAREN IKUSPEGIARI DAGOKIONEZ

Azterketa arin bat egitea nahikoa da euskarazko komunikabideek, eta komunikabide guztiek oro har, genero maskulinoaren aldeko apustua egiten dutela ulertzeko. Gizona dute ardatz eta emakumea bestea da, eredu horretatik kanpo geratzen dena.

a.- Notziagarritasunaren kontzeptu arbitrarioa

Euskara batuaren hiztegiak ez du notziagarritasun hitza jasotzen, baina kontzeptua bizi-bizirik dago prentsaren estrategian. Gertaera bat ez da berez, notizia, notizia egin egiten da. Jorratuko diren gaiak duten notziagarritasunaren edo garrantziaren arabera azalduko dira komunikabideetan. Kontua da, garrantziarena erabat kontzeptu arbitrarioa dela. Ikuspegi subjektiboek erabakitzen dute zer azalduko den eta zer ez, zuzendariaren ikuspegia izan daiteke edo medioaren linea editoriala.

Norbaitek erabaki du, esate baterako, Irakeko inbasioa oso garrantzitsua dela, eta beraz, egunero azaldu behar duela Euskal Herri mailako komunikabideetan. Aldiz, Afrikako hainbat herrialdetan azken 30-40 urteotan indarrean dauden gerrek ez dute inolako presentziarik euskarazko prentsan. Zerk egiten du bat notizi eta bestea ez? Norbaiten irizpide propioaren arabera hartutako erabakiak egiten du Irak notizi eta Afrika ez.

Gauza bera da emakumeekin gertatzen dena. Urola bailarako herri aldizkarien 20na ale, *Argia* astekariko 20 ale eta *Berria* egunkariko 20 ale aztertzen aritu naiz. Portadetan azaltzen ziren argazkien %20an agertzen ziren emakumeak, %45 inguruan gizonak eta %35ean ez zen pertsonarik agertzen.

Bakarkako argazkietan emakumeak %19,4 ziren eta gizonezkoak %80.

Datuoi begiratuta argi dago, norbaitek erabaki duela gizonak askoz interesgarriagoak direla elkarrizketatzeko, eta gizonak nagusi diren esparruek garrantzi handiagoa dutela emakumezkoak nagusi

diren jarduerak baino. Ikuspegi arbitrarioak erabaki du gizonaen kirolak garrantzi handiagoa duela emakumezkoenak baino. Emakumea izanez gero, Joane Somarribak egin duena egin behar da komunikabideek aintzat har zaitzaten. Gizonaen izanez gero, nahikoa da tartean behin etapa bat edo beste irabaztea, urtean zehar egiten den edozein karreratan.

Azken batean, aukeraketa eta balorazio kontua da atzean dagoena. Gizonaen egindakoek dute balioa, jardura horiek dira ardatza, emakumeek egiten dutenak, "besteak" egiten duenak ez du inolako interesik eta ondorioz, ez du merezi komunikabideetan tratatzerik.

b.- Berrien trataera androzentrikoa

Komunikabideetan tratatzen diren gai nagusietan (politika, ekonomia, kirola eta kultura) bi modutan mugatzen da emakumeon presentzia: batetik, gai horietan gizonaen izaten dira eragile eta parte-hartzaileak, eta emakumeak hartzaile soilak dira. Bestetik, gai horiek gizonaen izango duten eragina bakarrik azaltzen da. Jendartea ente homogeneoa balitz bezala ikusten da, baina mugarri bezala hartzen dena gizona da.

Petrolioaren prezioak gora egiten duenean, euskal familien kontsumo ahalmenean izango duen eragina aztertzeke, orain arteko familia tradizionala hartzen da oinarri. Ez da inoiz aipatzen guraso bakarreko familiekin bestelako arazoak izango dituztela. Ez da aipatzen guraso bakarreko familia gehienetan guraso bakar hori emakumea dela. Langabetuen artean emakumeen kopurua altuagoa bada eta emakumeen soldatak, batez beste, %30 baxuago badira, ondorio garbia da guraso bakarreko familia horien egoera larriagoa izango dela bi gurasoz osatutako familiena baino. Egoera desberdinak direnez, biek azaldu beharko lukete petrolioaren prezioak gora egitean ekarriko dituen ondorioak aztertzen direnean.

Pentsioen gaia ere pentsio guztiak berdinak balira bezala tratatzen da. Pentsio mota desberdinen arteko diferentzia egiten da kopuruak emateko, baina ez da aipatzen zer eragin duen sexu bakoitzarengan. Pentsioek gora egin arren, egoera desberdina da norberak kotizatu duen diruaren arabera kobratzen bada edo senarrak kotizatu zuenaren arabera kobratzen baduzu. Urte luzetan etxeko lanak egin dituzten emakume askok ez dute pentsio propiorik, baizik eta gizonarena. Hau hiltzen denean, ordea, pentsio hori jaitsi egiten zaie bizirik geratu denak ez duelako inoiz kotizatu, eta beraz, ez du besteek bezala jasotzeko "eskubiderik". Gutxiago kobratzeak, egoera ekonomiko kaskarragoa dakar eta, hamaika kasutan, pobrezian bizi behar izatea, nahiz eta bizitza osoan ordaindu gabeko lana besterik egin ez.

Pentsioei buruzko erreportajeetan azaldu egin beharko luke gizonak babesten dituztela eta emakumeak erabat bakarrik eta babes gabe geratzen direla administrazioaren eskuetan. Pentsioak baxuak direla esateak ez du errealitate osoa islatzen.

c.- Ikuspegi ofiziala babestu

Emakumeei bakarrik eragiten dieten gaiak lantzen direnean ikuspegi ofizialaren berri ematen da soilik. Euskararen inguruan euskarazko komunikabideek irakurketa propioa egiten duten bitartean (zer egin beharko litzatekeen, zer hutsune dauden ...) emakumeei buruzko gaietan ikuspegi ofiziala da nagusi.

Osasun alorrean datuak eta diru kopuruak aipatzen dira bakarrik, administrazioaren ikuspuntua, gizonak nagusi diren esparruko berriak ematen dira. Urtero publikatzen dira egin diren mamografiaren kopurua eta zenbat bizitza salbatzen lagundu duten proba horiek. Hori gizonak kontrolatzen duten medikuntzaren atala baino ez da. Gero eta gehiago dira, proba horien beharra zalantzan jartzen duten ahotsak, proba horiek emakumearentzat kaltegarri izan daitezkeela esaten dutenak, emakumeari informazio guztia ez zaiola

ematen salatzen dutenak (ikus Greer Germaine, The whole woman, Doubleday, Great Britain, 1999), baina horiek guztiak ez dira inoiz agertzen. Emakumeek egindako gogoeta horiek ez dira inoiz notizia bihurtzen

Hezkuntzari buruz Euskal Herrian piztu den azken auzia Espainiako Historiako akademiak Euskal Herrian irakasten zen historiari buruz egindako iruzkinak sortu zuen. Espainiako historia eta geografia irakasten ote ziren ez ote ziren zen eztabaida. Inork ez zuen aipatu emakumeen historia ez hango ez hemengo liburuetan agertzen ez denik. Espainiako Historia akademiak esaten duena notizia da, dudarik gabe. Kontua da, zergatik ez da inoiz notizia, emakumeek historian egin dugun ekarpena erabat ezkutuan dagoela? Zergatik da notizia urtero, irailean, liburuen prezioa eta ez barruan dauden gabeziak? Arlo ekonomikoa delako gizonek osatu eta antolatutako sistemak nagusi, eta ez edukiak. Sistemak berak alor ekonomikoari ematen dio garrantzia, eta gauza bera egiten dute komunikabideek.

d.- Gehigarrien tranpa

Gehigarriak dituen komunikabide gutxi dago euskarazko prentsan. *Berriako Tarte*, *Mantangorri* eta *Ekonomia gehigarria*, *Argiako Larrun* eta herri aldizkariak, publizitate bidez, aparteko diru iturri bezala, oso noizbehinka ateratzen dituztenak.

Emakumeak protagonista diren berriak atal hauetan agertzen dira gehienetan (nahiz eta Larrunen kasuan emakumeen portzentaia %10era ez den iristen). Atal horietan egiten zaizkie, batez ere, elkarrizketak emakumeei, eta hor agertzen dira, agertzekotan, emakumea nagusi den espazio pribatuari buruzko artikulua eta erreportajeak: familiakoen osasuna zaintzeko moduak, etxeko istripuak, etxeen dekorazioa, lorezaintza, historia, sendabelarrak, elikadura, harreman afektiboak... hau da, mundua mundu denetik emakumeen eskuetan egon diren ardurak.

Gehigarrietan azaltzeak, izenak berak dioen moduan, oinarrizkoa den atalaren ondoan azaltzea esan nahi du. Atal garrantzitsuari osagarri modura eransten zaiona. Ondorioz, oraindik emakumeen ardurak diren gaiak, "bestearen" gaiak dira, landu daitezkeenak, baina une jakin batean lasai asko ken daitezkeenak, ez baitira komunikabide horren mamiaren parte. Emakumea noiznahi desager daiteke, gizonezkoa ez. Gizonezkoa da oinarri eta ardatza, emakumea gehitzen den apaingarria.

e.- "Emakumea eta..." izenburuak

Emakumea eta literatura perpausak izan ditzakeen esanahi desberdinei buruzko gogoeta eginez hasten da Virginia Woolf-en A Room of One's Own saiakera. Gai horri buruz idatz zezala eskatuta, zeri buruz idatzi behar ote zuen asmatu ezinda geratu zela aitortzen du. Emakumei buruz idatzitako literatura izan daitekeelako, edo emakumeek idatzitakoa edo literatura eta emakumeak nolakoak diren.

Joera handia dago komunikabideetan emakumeek egin duten zerbaiti buruz idazterakoan "Emakumea eta..." izenburua jartzeko. Bi ondorio kaskar ditu hori egiteak:

1.- Titularrek, izenburuek ondoren garatuko den testuaren mamia jaso behar dute, irakurleak irakurtzen segitzea interesatzen zaion edo ez jakin dezan. Honelako titular batek, ordea, ez du inolako informaziorik ematen ondoren irakurri behar duzunari buruz. Ez dakizu ekintza horretan eragile edo hartzaile izango den, zein ikuspuntutatik landuko den gaia edo gai horren zein atali buruz aritu behar duten.

2.- Ohiko artikulu eta erreportajeetan ez da zehazten zein sexuri buruzkoa izango den, nahiz eta ia beti gizonen ikuspuntua baino agertu ez. Ardatza diren gizonezkoengan oinarrituta egon arren ez dago zehaztu beharrik, gizonezko izatea ez delako apartekotzat

jotzen, eta gizonezkoak emakumezkoak ere ordezkatzeko dituela onartzen delako. Gizonak talde osoaren ordezkari diren ideia bultzatzen da.

“Emakumea eta...” idaztean, emakumez bakarrik arituko direla abisatzen diote irakurleari, “besteari” buruzko informazioa izango dela ondorengo lerroetan irakurriko duena. Garrantzia ez zaio gaiari berari ematen, baizik eta protagonistak emakumeak izateari. Bost axola gaia, ikuspuntua edo emaitzak. Berdin zaio kirola den, kultura edo ekonomia den; emakumeak direla da axola duena, eta horrek erabat baldintzatuko du irakurlea. Abisua dela esango nuke, irakurtzen hasi eta artikulua inor ezustean harrapa ez dezan.

f.- Han-hemenka azaldu diren perlak

1.- *Elhuyar*, 2002ko abendua:

Emakumezkoen esku-hartzea zientzian.

2.- *Euskaldunon Egunkaria*, 2002-12-28:

Robert Laxalt idazle euskaldunari buruzko erreportaje batean haren ondorengotzat har daitezkeen hiru idazleren aipamena egiten da.

-Frank Bergon: Mendebaldeko idazlea

-Gregory Martin: Gaztetasunaren indarra

-Monique Laxalt: Aitaren alaba

Monique Laxaltek idazle bezala duen ezaugarri nabarmenena ez da nongoa den, ezta bere gaztetasuna ere, baizik eta gizon batekiko duen harremana, aitarekiko duen lotura. Horrek egiten du idazle, eta ez bere idazkera edo estiloak. Gizon batek definitzen du Monique Laxalt, bera bakarrik nahikoa ez subjektu edo idazle autonomo bihurtzeko eta gizon baten laguntza behar du kazetariaren iritziz.

3.- *Argia*, 2000-03-5, "Emakumearen lan gogorra eta nekeza Euskal Herrian"

Emakumeek egindako lanari buruz aritzean zilegi bada sexua zehaztea, ez al lukete esan beharko "Gizonaren lan..." gizonak bakarrik egindako lanei buruz idazten dutenean? Gizonarena zehaztu beharrik ez badago, zer dela eta zehaztu behar dugu emakumeak egindako lana dela?

4.- *Argia*, 2004-07-25

Azala: "Euskal espioiak"

- ? 1942an sortu zen euskal zerbitzu sekretu independentea.
- ? Emakumeek pisu handia izan dute espioitzan.
- ? Euskara kode sekretua izan da etsaia nahasteko.

Euskal espioiak izenburuak gizon eta emakumeak, biak hartzen ditu. Zertara dator azpigituluetan emakumeak bereziki aipatzea? Euskal espioiak esatean, kazetariak gizonezkoak bakarrik ditu buruan, horregatik aipatu behar izan ditu gero.

Kontuak okerrera egiten du barruko orrialdeetan. Emakumeek pisu handia izan zutela esan ondoren, artikuluan ez dira aipatu ere egiten. Euskal espioiei buruzko liburu baten autoreari egindako elkarrizketa motz batean berak hitz egiten du emakumezko lau espioiri buruz, eta duela 400 urte Felipe II.aren espioia zen Urtubia andereak bidalitako mezu baten testua bakarrik agertzen da. Beraz, garrantzitsua izan zen egin zutena, baina ez erreportajea aipatzeko modukoa, gizonezkoek egin zutena garrantzitsuagoa izan zen nonbait, kazetariaren iritziz.

5.- *Baleike*, 2003ko iraila

Azala: "Zumaiarrak 36ko gerran"

- ? Garai gogorrak herritar askorentzat.

Zumaiarrak hitzak Zumaiako gizon-emakumeak hartzen ditu bere horretan, baina erreportajea irakurri ondoren, gizonezkoen parte-hartzea nolakoa izan zen baino ez dutela kontatzen ohartzen da irakurlea. Emakumeei sekulakoak egin zizkietela aipatzen da (zutabe bateko bost lerro), eta herritik alde egin zuten gehienak emakumeak eta haurrak izan zirela dio geroxeago (zutabe bateko 12 lerro). Lau orrialdeko erreportajearen beste guztia gizonei buruzkoa da, baita aparteko bi koadroetan agertzen direnen izenak ere. Erreportajearen ondoren Euskal Itsas Armadan ibili zen Erramun Manterolari egiten diote elkarrizketa. Artikulua ondo aztertuta ez al litzateke egokiagoa "Zumaiako gizonak 36ko gerran" titulua?

3.- BUKAERAKOA

Etorkizunari begira jarrita ez dago itxaropentsu izateko motibo handirik. Generoaren gaia garrantzitsua dela aitortu arren, ez dago generoari buruzko koderik, zer nolako trataera eman beharko litzaiokeen argitzen duen ikerketa ez ikerketa talderik, eta euskarazko prentsan ez dirudi aparteko ondoezik sortzen dutenik gai honen inguruan dauden gabeziek. Beraz, badirudi, ez epe motz ez epe luzean, ez dugula aldaketarik ikusiko. Bilgune feministak atera behar duen estilo liburuak ekar lezake argi izpi bat, baina hori ere ikusteko dago.

Bien bitartean, ez litzateke pauso makala izango hurrengo batean atal bat eskaintzea gai honi kongresu barruan, edo hizlari guztiei eskatzea genero ikuspegia kontuan izan dezatela euren hitzaldietan.